

بررسی احتمال صدور گزارش مقبول حسابرسان مستقل با استفاده از خصوصیات هیئت مدیره شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران

محمد رضا عباس‌زاده^۱، هاشم منظرزاده^۲

چکیده: هدف این پژوهش بررسی احتمال صدور گزارش مقبول حسابرسان مستقل با استفاده از خصوصیات هیئت‌مدیره شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. فرضیه‌های پژوهش مبتنی بر وجود رابطه بین خصوصیات هیئت‌مدیره و نوع گزارش حسابرسان مستقل است. نمونه‌ی آماری پژوهش شامل ۱۸۷ شرکت طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ است. روش آماری برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، «آنالیز رگرسیون خطی لجیستیک» است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، رابطه‌ی منفی و معنادار بین افزایش در «تعداد اعضای هیئت مدیره» و گزارش مقبول حسابرس و رابطه‌ی مثبت و معنادار بین افزایش در «نسبت مالکانه» و گزارش مقبول حسابرس وجود دارد. «عدم تغییر در اعضای هیئت مدیره سال جاری نسبت به سال قبل» به صورت منفی و معنادار بر گزارش مقبول حسابرس تأثیر می‌گذارد و بین افزایش در «نسبت ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام» و گزارش مقبول حسابرس رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد. رابطه‌ی منفی و معنادار بین «تغییر در حسابرس سال جاری نسبت به سال قبل» و گزارش مقبول حسابرس و رابطه‌ی مثبت و معنادار بین افزایش در «نرخ بازده دارایی‌ها» و گزارش مقبول حسابرس وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: دوگانگی وظیفه مدیرعامل، نسبت غیراجرایی اعضای هیئت مدیره، اندازه هیئت مدیره، اظهارنظر غیرمقبول، رگرسیون لجیستیک

۱. استادیار حسابداری دانشگاه فردوسی مشهد، ایران

۲. کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه فردوسی مشهد، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۶/۲۸

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۸۹/۱۱/۱۷

نویسنده مسئول مقاله: محمد رضا عباس‌زاده

Email: abbaszadeh_mr@yahoo.com

مقدمه

برای سالیان طولانی در گذشته، اقتصاددانان فرض می‌کردند که تمامی گروه‌های مربوط به یک شرکت سهامی برای یک هدف مشترک فعالیت می‌کنند؛ اما در سی سال گذشته، اقتصاددانان موارد بسیاری از تضاد منافع بین گروه‌ها و چگونگی مواجهه شرکت‌ها با این گونه تضادها را مطرح کرده‌اند [۸]. به‌طور کلی این موارد، تحت عنوان «حاکمیت شرکتی» در حسابداری بیان می‌شود. طبق تعریف حساس یگانه و باغومیان [۲]: «حاکمیت شرکتی، قوانین و مقررات، ساختارها، فرآیندها، فرهنگ‌ها و سیستم‌هایی است که موجب دستیابی به هدف‌های پاسخ‌گویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذینفعان می‌شود». تأکید مبانی اولیه حاکمیت شرکتی، بیشتر بر موضوع راهبرد شرکت‌ها و حقوق سهامداران قرار داشت و بعدها با طرح دیدگاه‌های جدیدتر، به سمت توجه جدی به حقوق کلیه ذینفعان و اجتماع گرایش یافت. فروپاشی شرکت‌های بزرگی مانند انرون و ورلدکام در آمریکا توجه همگان را به نقش برجسته حاکمیت شرکتی و توجه جدی به اصول نام‌برده در مورد پیشگیری از وقوع چنین فروپاشی‌هایی جلب کرده است.

در حاکمیت شرکتی، هدف، برخورداری از یک هیئت‌مدیره مؤثر و کارا است و دستیابی به این هدف، مستلزم ارزیابی خصوصیات هیئت‌مدیره (به‌ویژه مطلوب) است. در این صورت، سؤال مطرح این است که آیا متفاوت بودن خصوصیات هیئت‌مدیره شرکت‌ها می‌تواند در نوع گزارش حساب‌برسان مستقل آنها اثرگذار باشد؟ یعنی اگر ویژگی‌هایی از جمله تعداد اعضای هیئت‌مدیره، نسبت غیراجرایی اعضای هیئت‌مدیره، نمایندگی اعضای هیئت‌مدیره از بُعد دولتی یا خصوصی بودن آن، وجود مدرک تحصیلی دکتری در بین اعضای هیئت‌مدیره، وجود مدرک تحصیلی مالی یا حسابداری در بین اعضای هیئت‌مدیره، تغییر در اعضای هیئت‌مدیره سال و تغییر حساب‌برسان می‌تواند در نوع گزارش حساب‌برسان مستقل تأثیرگذار باشد؟ با دستیابی به جواب این سؤال‌ها می‌توان به‌منظور بهبود عملکرد شرکت، اقدام‌های مناسب‌تری را به‌عمل آورد و سهامداران را به انتخاب هیئت‌مدیره مطلوب‌تر هدایت کرد.

هدف اصلی این پژوهش، بررسی احتمال صدور گزارش مقبول حساب‌برسان مستقل با استفاده از خصوصیات هیئت‌مدیره شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق تهران است. اهمیت این پژوهش این است که به‌گونه تجربی به مدیران، سرمایه‌گذاران و سایر تصمیم‌

گیرندگان نشان دهد متفاوت بودن خصوصیات هیئت‌مدیره شرکت‌های بورس بر نوع گزارش حسابرسان مستقل آنان تأثیر دارد؛ افزون بر این، وجود کدام یک از خصوصیات هیئت‌مدیره، در نوع گزارش حسابرسان مستقل مؤثرتر است.

پیشینه‌ی پژوهش

به‌طور کلی، حاکمیت شرکتی، شامل ترتیبات حقوقی، فرهنگی و نهادی می‌شود که سمت و سوی حرکت و عملکرد شرکت‌ها را تعیین می‌کند. عناصری که در این صحنه حضور دارند عبارتند از: سهامداران و ساختار مالکیت آنها، اعضای هیئت‌مدیره و ترکیب آن، مدیریت شرکت که توسط مدیرعامل یا مدیر ارشد اجرایی هدایت می‌شود و سایر ذینفع‌ها که امکان اثرگذاری بر حرکت شرکت را دارند [۵]. آنچه در این میان بیشتر جلب توجه می‌کند حضور هیئت‌مدیره‌ای مستقل و با دانش حرفه‌ای در سازمان است که می‌تواند بر گزارش حسابرسان مستقل اثرگذار باشد. پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه به‌طور خلاصه در زیر ارائه شده است:

پژوهش‌های خارجی

جرج فارینها [۱۴] ارتباط بین خصوصیات هیئت‌مدیره و نوع گزارش حسابرسان مستقل شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار پرتغال (به جز شرکت‌های سرمایه‌گذاری و باشگاه‌های فوتبال) را با استفاده از اطلاعات ۴۶ شرکت به‌صورت مقایسه‌ای طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۴، بررسی کرد. وی نشان داد که از بین خصوصیات مختلف هیئت‌مدیره، تنها نسبت غیراجرایی اعضای هیئت‌مدیره، نرخ بازده دارایی‌ها، نسبت مالکانه، لگاریتم طبیعی دارایی‌ها در پایان سال و سود عملیاتی در سال جاری رابطه‌ی مثبت و معنادار با اظهارنظر مقبول حسابرس دارد. همچنین افزایش در نسبت ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام و این که حسابرسی شرکت توسط چهار مؤسسه بزرگ بین‌المللی حسابرسی (تا غیره) انجام شده باشند، رابطه‌ی منفی و معنادار با نوع گزارش مقبول حسابرسان مستقل دارد.

هانوکوباتھولا [۱۳] ارتباط خصوصیات هیئت‌مدیره و عملکرد شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار نیوزیلند را با استفاده از اطلاعات ۲۰۷ شرکت طی سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۷ که اطلاعات مالی‌شان دردسترس بود، بررسی کرد. یافته‌های این پژوهش نشان

می‌دهد، از بین خصوصیات مختلف هیئت مدیره، تنها نرخ بازده دارایی‌ها و نسبت مالکانه رابطه‌ی مثبت و معنادار با عملکرد شرکت داشته و همچنین تعداد اعضای هیئت مدیره رابطه‌ی منفی و معنادار با عملکرد شرکت نیز دارد. با تمام احترامی که برای افراد با مدرک تحصیلی دکتری تخصصی قائل هستیم، در این پژوهش ارتباط معناداری بین این متغیر و عملکرد شرکت یافت نشد.

گزارش کدبوری [۱۲] توصیه کرده است، هیئت مدیره باید حداقل دارای سه عضو غیرموظف (غیراجرایی) باشد تا اعضای مزبور، توان تأثیرگذاری بر تصمیم‌گیری‌های هیئت مدیره را داشته باشد. علاوه بر این، قید شده است که اکثریت مدیران غیرموظف (غیراجرایی) باید مستقل از مدیریت شرکت باشند و نباید هیچ گونه رابطه‌ای (به غیر از دریافت حقوق و مزایا و حق سهامدار بودن) داشته باشند که استقلال آنان را با مخاطره روبه‌رو کند. درحقیقت، در گزارش یادشده تصریح شده است، دست کم دو عضو از حداقل سه عضو غیرموظف (غیراجرایی) هیئت مدیره، باید مستقل باشند.

آگراوال و نوبر [۱۰] ارتباط حضور مدیران غیرموظف و عملکرد شرکت‌های آمریکایی را در سال ۱۹۹۶، آزمون کرد. وی دریافت، حضور مدیران غیرموظف تأثیر منفی بر عملکرد مالی شرکت دارد.

بارتو [۱۱] در پژوهش‌هایی به این نتیجه رسید، شرکت‌هایی که اظهارنظر غیرمقبول دریافت می‌کنند، نسبت به شرکت‌های با اظهارنظر مقبول از نسبت بدهی بالاتری برخوردارند. پیرماک [۱۶] ارتباط عملکرد و ارزش شرکت را با تعداد اعضای هیئت مدیره شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار نیویورک را بررسی کرد. وی دریافت، عملکرد و ارزش شرکت، با تعداد اعضای هیئت مدیره نسبت معکوس دارد.

پژوهش‌های داخلی

با وجود پژوهش‌های انجام شده در کشورهای دیگر، تاکنون در ایران پژوهش مشابهی انجام نشده است؛ اگرچه سازه‌های حاکمیت شرکتی و سایر موارد به‌تنهایی بررسی شده‌اند؛ مثل حاکمیت شرکتی و عملکرد شرکت‌ها (مشایخ و اسماعیلی [۷]، قائمی [۴] و حساس یگانه [۲] و [۳])، حاکمیت شرکتی و تقسیم سود (فخاری و یوسفعلی تبار [۶])، حاکمیت شرکتی و کیفیت حسابرسی (احمدپور و کاشانی‌پور [۱])، حاکمیت شرکتی و هزینه

نمایندگی (نوروش و کرمی [۹]) به همین دلیل و همچنین نو بودن موضوع و ضرورت اجرای حاکمیت شرکتی در کشور که آیین‌نامه پیشنهادی آن را بورس اوراق بهادار در سال ۱۳۸۵ ارائه کرده است. این پژوهش در تلاش است تا این موضوع را در رابطه با شرکت‌های پذیرفته‌شده در بازار سرمایه نوظهور ایران بررسی کند.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر درصدد بررسی این سؤال است: آیا می‌توان با استفاده از خصوصیات هیئت مدیره شرکت‌ها احتمال صدور گزارش مقبول حسابرسی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران را پیش‌بینی کرد؟ بنابراین، این پژوهش کاربردی است. طرح پژوهش آن از نوع نیمه‌تجربی و با استفاده از رویکرد پس‌رویدادی (از طریق اطلاعات گذشته) است.

فرضیه‌های پژوهش

- با توجه به مبانی نظری پژوهش، این پژوهش دارای هشت فرضیه به شرح زیر است:
۱. رابطه‌ی معنادار بین استقلال هیئت‌مدیره (دوگانگی وظیفه مدیرعامل و نسبت غیراجرایی اعضای هیئت‌مدیره) و گزارش مقبول حسابرسان مستقل وجود دارد.
 ۲. رابطه‌ی معنادار بین فرصت‌های رشد شرکت (نرخ بازده دارایی‌ها، نسبت مالکانه، نسبت ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام و لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌ها در پایان سال) و گزارش مقبول حسابرسان مستقل وجود دارد.
 ۳. رابطه‌ی معنادار بین دانش هیئت مدیره (مدرک تحصیلی دکتری تخصصی و مدرک تحصیلی مدیریت مالی یا حسابداری) و گزارش مقبول حسابرسان مستقل وجود دارد.
 ۴. رابطه‌ی معنادار بین نمایندگی اعضای هیئت‌مدیره از بُعد دولتی یا خصوصی بودن و گزارش مقبول حسابرسان مستقل وجود دارد.
 ۵. رابطه‌ی معنادار بین دولتی (سازمان حسابرسی) و خصوصی (سایر مؤسسات حسابرسی) بودن حسابرس و گزارش مقبول حسابرسان مستقل وجود دارد.
 ۶. رابطه‌ی معنادار بین عملکرد هیئت مدیره (سود یا زیان عملیاتی در سال جاری) و گزارش مقبول حسابرسان مستقل وجود دارد.

۷. رابطه‌ی معنادار بین اندازه‌ی (تعداد اعضا) هیئت‌مدیره و گزارش مقبول حساب‌برسان مستقل وجود دارد.

۸. رابطه‌ی معنادار بین تغییر در اعضای هیئت‌مدیره و تغییر حساب‌برس سال جاری نسبت به سال قبل و گزارش مقبول حساب‌برسان مستقل وجود دارد.

جامعه‌ی آماری و انتخاب شرکت‌ها

جامعه‌ی آماری این پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران (که تا تاریخ ۸۸/۱۲/۲۹، تعداد آنها ۳۳۷ شرکت بود) طی دوره‌ی زمانی ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ (دوره‌ی پنج ساله) است. از این جامعه شرکت‌ها با توجه به شرایط زیر انتخاب شدند:

۱. از سال ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸، در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته باشند.
 ۲. طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۸، نماد معاملاتی آنها از تابلوی بورس خارج نشده باشند.
 ۳. شرکت‌ها نایستی سال مالی خود را طی دوره‌های موردنظر تغییر داده باشند.
 ۴. اطلاعات مالی موردنیاز، به‌خصوص یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی دردسترس باشد.
 ۵. شرکت‌ها طی دوره‌ی مورد پژوهش وقفه معاملاتی نداشته باشند.
 ۶. جزو شرکت‌های سرمایه‌گذاری، هلدینگ، بانک، واسطه‌گری و لیزینگ نباشند.
- با توجه به محدودیت‌های اعمال‌شده، تعداد ۱۸۷ شرکت انتخاب شدند که اطلاعات این شرکت‌ها از سازمان بورس اوراق بهادار تهران، سایت بورس اوراق بهادار تهران و نرم‌افزارهای دنا سهم، صحرا و تدبیرپرداز جمع‌آوری شده است.

روش گردآوری داده‌ها

در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات، ابتدا از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. در بخش کتابخانه‌ای، مبانی نظری پژوهش از کتب و مجله‌های تخصصی فارسی و لاتین جمع‌آوری شد سپس داده‌های پژوهش از طریق جمع‌آوری داده‌های شرکت‌های منتخب با مراجعه به صورت‌های مالی حسابرسی‌شده، گزارش سالیانه هیئت‌مدیره به مجمع، گزارش فعالیت شرکت، ماهنامه بورس اوراق بهادار و با استفاده از نرم‌افزارهای دنا سهم، صحرا و تدبیرپرداز انجام شد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش با توجه به نوع داده‌ها و روش‌های تجزیه و تحلیل آماری موجود، از روش «داده‌های ترکیبی» استفاده شد؛ زیرا به منظور بررسی رابطه‌ی خصوصیات هیئت‌مدیره و نوع گزارش حسابرسان مستقل، متغیرهای مستقل و وابسته از دو جنبه متفاوت بررسی می‌شوند. از یک سو، این متغیرها میان شرکت‌های مختلف و از سوی دیگر، طی دوره‌ی زمانی ۱۳۸۸-۱۳۸۴ آزمون می‌شوند. برای آزمون فرضیه‌ها از مدل رگرسیون خطی لجیستیک استفاده شد:

$$\text{Prob(OPIN}=1)=F(\alpha+\beta1\text{DUAL}+\beta2\text{PNEXEC}+\beta3\text{ROA}+\beta4\text{ER}+\beta5\text{PMBV} \\ +\beta6\text{LNASSETS}+\beta7\text{EDUCATION}+\beta8\text{F.EXPERIENCE}+\beta9\text{AGENT} \\ +\beta10\text{TYPE}+\beta11\text{GAIN}+\beta12\text{NUM}+\beta13\text{BCHANGE}+\beta14\text{ACHANGE}+\varepsilon)$$

چنانچه اظهار نظر حسابرس (OPIN) غیراستاندارد باشد، مقدار آن را صفر در نظر گرفته، این به منزله‌ی اظهار نظر مشروط، مردود یا عدم اظهار نظر است، و گرنه (اظهار نظر مقبول) مقدار یک می‌گیرد.

Dual = چنانچه مدیر عامل رئیس هیئت‌مدیره است، عدد صفر و گرنه مقدار یک می‌گیرد؛

PNEXEC = نسبت اعضای غیرموظف (غیراجرایی) در هیئت‌مدیره؛

ROA = سودآوری عملیاتی که به صورت نسبت سود قبل از بهره، مالیات و اقلام غیرمترقبه به کل دارایی‌ها است؛

ER = نسبت ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به جمع دارایی‌ها؛

PMBV = نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام در پایان سال؛

LN.Assets = لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها در انتهای سال؛

Education = در صورت وجود مدرک تحصیلی دکترا در بین اعضای هیئت‌مدیره (حتی یک نفر) عدد یک و گرنه مقدار صفر اختیار می‌کند؛

Financial Experience = وجود مدرک تحصیلی مالی بین اعضای هیئت‌مدیره (حتی یک نفر) عدد یک و گرنه مقدار صفر اختیار می‌کند؛

Agent = اگر عضو هیئت‌مدیره، نماینده بخش دولتی است عدد یک و گرنه مقدار صفر اختیار می‌کند؛

Auditor Type = اگر حسابرسی توسط سازمان حسابرسی صورت پذیرد عدد یک و گرنه مقدار صفر اختیار می‌کند؛

Gain = چنانچه شرکت در طول سال جاری سود عملیاتی گزارش کند مقدار یک و گرنه مقدار صفر اختیار می‌کند؛

NUM = تعداد اعضای هیئت‌مدیره در انتهای سال؛

Board Change = اگر اعضای هیئت‌مدیره در طول یک سال گذشته تغییر نیافته‌اند عدد یک و گرنه مقدار صفر اختیار می‌کند؛

Audit Change = اگر حسابرس نسبت به سال گذشته تغییر یافته، عدد صفر و گرنه مقدار یک اختیار می‌کند.

لازم به یادآوری است، متغیرهای کیفی که دارای مقادیر صفر و یک هستند در جدول شماره (۱) آمده است:

جدول ۱. کدگذاری سطوح متغیرهای مستقل کیفی		
کد	شرح	متغیر کیفی
۰	دارد	تغییر اعضای هیئت‌مدیره نسبت به سال قبل
۱	ندارد	
۰	دارد	تغییر حسابرس نسبت به سال گذشته
۱	ندارد	
۰	دارد	وظیفه دوگانه مدیرعامل در هیئت‌مدیره
۱	ندارد	
۱	دارد	گزارش سود عملیاتی
۰	ندارد	
۱	دارد	وجود مدرک تحصیلی دکترای تخصصی در بین اعضای هیئت‌مدیره
۰	ندارد	
۱	دارد	وجود مدرک تحصیلی مالی و حسابداری در بین اعضای هیئت‌مدیره
۰	ندارد	
۱	دولتی	نماینده‌گی اعضای هیئت‌مدیره
۰	خصوصی	
۱	سازمان حسابرسی	نوع حسابرس
۰	سایر مؤسسه‌های حسابرسی	

موارد زیر در معادله رگرسیونی بررسی شد:

۱. مقدار ضریب تعیین کاکس و اسنل^۱؛

۲. معناداری مدل و ضرایب آن؛

۳. میزان منطبق بودن برآوردها بر واقعیت در مورد داده‌های استفاده شده.

ضریب تعیین: معیاری است که قوت رابطه‌ی متغیر مستقل و متغیر وابسته را تشریح می‌کند؛ در واقع، مقدار این ضرایب مشخص‌کننده آن است که چند درصد از تغییرات متغیر وابسته را متغیر مستقل توضیح می‌دهد.

معنادار بودن معادله رگرسیون: با استفاده از آماره‌ی نسبت درست‌نمایی^۲ انجام شد.

بعد از آزمون معنادار بودن رگرسیون، معنادار بودن هر کدام از ضرایب آزمون شد.

1 . Cox & Snell R-Squared

2 . Likelihood ratio

برای آزمون این فرضیه‌ها از آماره‌ی والد استفاده شد.

روایی و پایایی داده‌ها

در ابتدا به بررسی روایی و پایایی متغیرهای وابسته و کنترل پژوهش پرداخته شد. روایی متغیرهای پژوهش به این معنی است که وسیله‌ی اندازه‌گیری، خصیصه موردنظر را اندازه بگیرد و نه خصیصه دیگری؛ به عبارت دیگر وسیله‌ی اندازه‌گیری باید همان چیزی را بسنجد که موردنظر پژوهشگر است. برای بررسی اعتبار داده‌ها باید متغیرهای مختلف داده‌ها از نظر روایی بررسی شوند. برای این کار داده‌های جمع‌آوری شده با اطلاعات به دست آمده از طریق سایر بانک‌های اطلاعاتی مقایسه می‌شوند.

پایایی پژوهش مشتمل بر میزان تکرار پژوهش‌ها است. برای رعایت پایایی داده‌ها، داده‌های جمع‌آوری شده از طریق اطلاعات سایت بورس توسط چند فرد جداگانه جمع‌آوری سپس پس از مقایسه و دسته‌بندی و اثبات درستی و واحد بودن آنها پی به یکسان بودن نتایج حاصله و مشابه بودن آن می‌بریم. براساس این آزمون‌ها، چون مقدار احتمال، کمتر از پنج درصد بوده است، کل متغیرهای وابسته و کنترل پژوهش طی دوره‌ی پژوهش در سطح پایا بوده‌اند.

یافته‌های پژوهش

برای آزمون فرضیه‌های یک تا هشت، از آنالیز رگرسیون خطی لجیستیک دودویی به روش ورودی و در سطح خطای پنج درصد استفاده می‌کنیم. در این پژوهش مدل رگرسیون خطی لجیستیک دودویی برای پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرسان مستقل از روی تمامی متغیرهای مستقل (دوگانگی وظیفه مدیرعامل، نسبت غیراجرایی اعضای هیئت‌مدیره، نرخ بازده دارایی‌ها، نسبت مالکانه، نسبت ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام، لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌ها در پایان سال، وجود مدرک تحصیلی دکترای تخصصی بین اعضای هیئت‌مدیره، وجود مدرک تحصیلی مدیریت مالی یا حسابداری بین اعضای هیئت‌مدیره، نمایندگی اعضای هیئت‌مدیره، دولتی یا خصوصی بودن حسابرس، عملکرد هیئت‌مدیره و اندازه هیئت‌مدیره) به روش پسرو و براساس آماره‌ی والد استفاده شده است و پس از نه مرحله مشخص شد، مدل نهایی در سطح خطای پنج درصد معنادار است. ضریب تعیین کاکس و اسنل برای ارزیابی دقت معادله رگرسیونی

در مدل نهایی ۰/۲۲ است. از آنجا که در سطح خطای پنج درصد ضریب ثابت در مدل نهایی ضرورت ندارد ($P\text{-Value} = ۰/۱۶۵$)، این مدل رگرسیون، دوباره بدون عرض از مبدأ به داده‌ها برازش شده و پس از نه مرحله، مدل نهایی با دقت ۰/۲۶۲ به دست آمد که نتیجه مدل به شرح هر فرضیه آمده است.

فرضیه اول

برای بررسی این فرضیه، مدل رگرسیون خطی لجیستیک دودویی برای پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس از روی متغیرهای دوگانگی وظیفه مدیرعامل و نسبت غیراجرایی اعضای هیئت‌مدیره به روش پسر و براساس آماره‌ی والد استفاده شده است. پس از دو مرحله مشخص شد، مدل نهایی رگرسیون در سطح خطای ۰/۵ معنادار بوده ($p < ۰/۰۰۱$) و ضریب تعیین کاکس و اسنل برای ارزیابی دقت معادله رگرسیونی در مدل نهایی ۷/۲ درصد است. از آنجا که در مدل نهایی و در سطح خطای ۰/۵ ضریب ثابت مدل ضرورت ندارد ($p\text{-value} = ۰/۴۲۱$)، عرض از مبدأ در مدل ضرورت نداشته و مدل را بدون عرض از مبدأ انجام می‌دهیم. در پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس از روی متغیرهای مهم و ضروری مدل نهایی رگرسیون مشخص می‌شود، این مدل در ۶۲ درصد موارد منجر به پیش‌بینی منطبق بر واقعیت است. در مدل نهایی و در سطح خطای پنج درصد گزارش حسابرس تنها به متغیر عدم عضویت مدیرعامل در هیئت‌مدیره وابسته بوده، به نسبت اعضای غیراجرایی هیئت‌مدیره وابسته نیست. مدل نهایی برای پیش‌بینی احتمال مقبولیت گزارش حسابرس به صورت زیر است:

$$P = \frac{1}{1 + (e^{0/601})^{I_{(DUAL(1)=1)}}}$$

$$I_{(DUAL(1)=1)} = \begin{cases} 1 & ; \text{ DUAL}(1) = 1 \\ 0 & ; \text{ در غیر این صورت} \end{cases}$$

فرضیه دوم

برای بررسی این فرضیه، از مدل رگرسیون خطی لجیستیک دودویی برای پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس از روی متغیرهای نرخ بازده دارایی‌ها، نسبت مالکانه، نسبت ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام و لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌ها به روش پسر و براساس آماره‌ی والد استفاده شده است. پس از دو مرحله مشخص شد، مدل نهایی

رگرسیون در سطح خطای ۵٪ معنادار بوده ($p < ۰/۰۰۱$) و ضریب تعیین کاکس و اسنل برای ارزیابی دقت معادله رگرسیونی در مدل نهایی ۱۶/۱ درصد است. از آنجا که در مدل نهایی و در سطح خطای ۵٪ ضریب ثابت مدل ضرورت ندارد ($p\text{-value} = ۰/۸۷۴$)، عرض از مبدأ ضرورت نداشته و مدل را بدون عرض از مبدأ انجام می‌دهیم. در پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس از روی متغیرهای مهم و ضروری مدل نهایی رگرسیون مشخص می‌شود، این مدل در ۶۷/۴ درصد موارد منجر به پیش‌بینی منطبق بر واقعیت است. در مدل نهایی و در سطح خطای پنج درصد، گزارش حسابرس تنها به متغیرهای نرخ بازده دارایی‌ها ($p\text{-value} = ۰/۰۰۴$)، نسبت مالکانه ($p\text{-value} = ۰/۰۹۳$) و نسبت ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام ($p\text{-value} = ۰/۰۲$) وابسته بوده، به لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌ها وابسته نیست. مدل نهایی برای پیش‌بینی احتمال مقبولیت گزارش حسابرس به صورت زیر است:

$$P = \frac{1}{1 + (e^{2/151}) \cdot (e^{-5/239})^{ROA} \cdot (e^{-1/6.6})^{ER} \cdot (e^{-1/184})^{PMBV}}$$

فرضیه سوم

برای بررسی این فرضیه، از مدل رگرسیون خطی لجیستیک دودویی برای پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس از روی متغیرهای مدرک تحصیلی دکترای تخصصی و مدرک تحصیلی مدیریت مالی یا حسابداری به روش پسر و براساس آماره‌ی والد استفاده شده است. پس از دو مرحله مشخص شد، مدل نهایی رگرسیون در سطح خطای ۵٪ معنادار بوده ($p = ۰/۰۵۶$) و ضریب تعیین کاکس و اسنل برای ارزیابی دقت معادله رگرسیونی در مدل نهایی ۱/۹ درصد است. از آنجا که در مدل نهایی و در سطح خطای ۵٪ ضریب ثابت مدل ضرورت دارد ($p\text{-value} = ۰/۰۳۶$)، عرض از مبدأ در مدل ضرورت داشته و مدل را با عرض از مبدأ انجام می‌دهیم. در پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس از روی متغیرهای مهم و ضروری مدل نهایی رگرسیون مشخص می‌شود، این مدل در ۶۳/۱ درصد موارد منجر به پیش‌بینی منطبق بر واقعیت است. در مدل نهایی در سطح خطای پنج درصد، گزارش حسابرس تنها به متغیر مدرک تحصیلی مالی در بین اعضای هیئت مدیره وابسته بوده، به مدرک تحصیلی دکترای تخصصی وابسته نیست. مدل نهایی برای پیش‌بینی احتمال مقبولیت گزارش حسابرس به صورت زیر است:

$$P = \frac{1}{1 + (e^{-0.693}) + (e^{-0.693})^{F-EX}}$$

که در آن:

$$F-EX_{(1)} = 1 = \begin{cases} 0 & ; \quad F-EX = 1 \\ 1 & ; \quad \text{در غیر این صورت} \end{cases}$$

فرضیه چهارم

جدول ۲. جدول توافقی سطوح نسبت‌گرایی نماینده دولتی یا خصوصی بودن اعضای هیئت‌مدیره در مقابل نوع اظهار نظر حسابرس

جمع	نماینده دولتی یا خصوصی بودن اعضای هیئت‌مدیره		نوع اظهار نظر حسابرس
	دولتی	خصوصی	
۱۱۸	۳۴	۸۴	غیر مقبول
%۱۰۰	%۲۸/۸	%۷۱/۲	
%۶۳/۱	%۶۰/۷	%۶۴/۱	مقبول
۶۹	۲۲	۴۷	
%۱۰۰	%۳۱/۹	%۶۸/۱	جمع
%۳۶/۹	%۳۹/۳	%۳۵/۹	
۱۸۷	۵۶	۱۳۱	جمع
%۱۰۰	%۲۹/۹	%۷۰/۱	
%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰	

جدول شماره (۲) نشان می‌دهد، از بین ۶۳/۱ درصد شرکت‌هایی که دارای اظهار نظر غیر مقبول هستند، ۷۱/۲ درصد هیئت‌مدیره آنها نماینده بخش خصوصی و بقیه (۲۸/۸ درصد) نماینده بخش دولتی هستند. همچنین در بین ۳۶/۹ درصد شرکت‌هایی که دارای اظهار نظر مقبول هستند، ۶۸/۱ درصد هیئت‌مدیره آنها نماینده بخش خصوصی و بقیه (۳۳/۹ درصد) نماینده بخش دولتی هستند. P - مقدار مربوط به فرضیه‌ی آماری بی‌تأثیری نماینده دولتی یا خصوصی بودن اعضای هیئت‌مدیره بر نوع اظهار نظر حسابرس، برابر با ۰/۷۴۱ است. بنابراین آزمون کی‌دو (آماره‌ی دقیق فیشر) در سطح خطای ۵٪ نشان می‌دهد، اظهار نظر حسابرس در مورد مقبول یا غیر مقبول بودن گزارش تحت تأثیر نماینده دولتی یا خصوصی بودن اعضای هیئت‌مدیره نیست. در نتیجه وجود ارتباط معنادار بین متغیر نماینده دولتی یا خصوصی بودن اعضای هیئت‌مدیره و گزارش مقبول حسابرسی تأیید نشده، هیچ ارتباط معناداری بین این متغیر با گزارش مقبول حسابسان مستقل وجود ندارد.

فرضیه پنجم

جدول ۳. جدول توافقی سطوح نسبیته‌گرایی دولتی یا خصوصی بودن حساب‌رسان با نوع اظهارنظر حساب‌رسان

نوع اظهارنظر حساب‌رسان	دولتی یا خصوصی بودن حساب‌رسان		
	سازمان حساب‌رسانی	غیره	جمع
غیرمقبول	۳۶	۸۲	۱۱۸
	%۳۰/۵	%۶۹/۵	%۱۰۰
	%۵۸/۱	%۶۵/۶	%۶۳/۱
مقبول	۲۶	۴۳	۶۹
	%۳۷/۷	%۶۲/۳	%۱۰۰
	%۴۱/۹	%۳۴/۴	%۳۶/۹
جمع	۶۲	۱۲۵	۱۸۷
	%۳۳/۲	%۶۶/۸	%۱۰۰
	%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰

جدول شماره (۳) نشان می‌دهد، از بین ۶۳/۱ درصد شرکت‌هایی که دارای اظهارنظر غیرمقبول هستند، ۳۰/۵ درصد آنها را سازمان حساب‌رسانی و بقیه (۶۹/۵ درصد) توسط سایر مؤسسه‌های حساب‌رسانی (به جز سازمان حساب‌رسانی) حساب‌رسانی شده‌اند. همچنین در بین ۳۶/۹ درصد شرکت‌هایی که دارای اظهارنظر مقبول هستند، ۳۷/۷ درصد آنها را سازمان حساب‌رسانی و بقیه شرکت‌ها (۶۲/۳ درصد) را سایر مؤسسه‌های حساب‌رسانی، حساب‌رسانی کرده‌اند. P- مقدار مربوط به فرضیه‌ی آماری بی‌تأثیری دولتی یا خصوصی بودن حساب‌رسان بر نوع اظهارنظر حساب‌رسان برابر با ۰/۳۳۷ است. آزمون کی‌دو (آماره‌ی دقیق فیشر) در سطح خطای ۵٪ نشان می‌دهد، اظهارنظر حساب‌رسان در مورد مقبول یا غیرمقبول بودن گزارش تحت تأثیر دولتی یا خصوصی بودن حساب‌رسان نیست؛ در نتیجه وجود ارتباط معنادار بین متغیر دولتی یا خصوصی بودن حساب‌رسان و گزارش مقبول حساب‌رسانی تأیید نشده، هیچ ارتباط معناداری بین این متغیر با گزارش مقبول حساب‌رسان مستقل وجود ندارد.

فرضیه ششم

جدول ۴. جدول توافقی سطوح نسبت‌گرایی عملکرد هیئت‌مدیره با نوع اظهارنظر حسابرس

نوع اظهارنظر حسابرس	عملکرد هیئت‌مدیره		
	زیان عملیاتی	سود عملیاتی	جمع
غیرمقبول	۲۳	۹۵	۱۱۸
	%۱۹/۵	%۸۰/۵	%۱۰۰
	%۹۲	%۵۸/۶	%۶۳/۱
مقبول	۲	۶۷	۶۹
	%۲/۹	%۹۷/۱	%۱۰۰
	%۸	%۴۱/۴	%۳۶/۹
جمع	۲۵	۱۶۲	۱۸۷
	%۱۳/۴	%۸۶/۶	%۱۰۰
	%۱۰۰	%۱۰۰	%۱۰۰

جدول شماره (۴) نشان می‌دهد، از بین ۶۳/۱ درصد شرکت‌هایی که دارای اظهارنظر غیرمقبول هستند، ۱۹/۵ درصد آنها در سال جاری دارای زیان عملیاتی و بقیه (۸۰/۵ درصد) سود عملیاتی داشته‌اند. همچنین در بین ۳۶/۹ درصد شرکت‌هایی که اظهارنظر مقبول داشتند، ۲/۹ درصد آنها در سال جاری دارای زیان عملیاتی و بقیه (۹۷/۱ درصد) دارای سود عملیاتی هستند. P- مقدار مربوط به فرضیه آماری بی‌تأثیری عملکرد هیئت‌مدیره بر نوع اظهارنظر حسابرس برابر با ۰/۰۰۱ است؛ بنابراین آزمون کی‌دو (آماره دقیق فیشر) در سطح خطای ۵٪ نشان می‌دهد، اظهارنظر حسابرس در مورد مقبول یا غیرمقبول بودن نوع گزارش تحت تأثیر عملکرد هیئت‌مدیره است. در نتیجه وجود ارتباط معنادار بین عملکرد هیئت‌مدیره و گزارش مقبول حسابرسان مستقل تأیید شده، ارتباط مثبتی بین وجود سود عملیاتی سال جاری در شرکت و اظهارنظر مقبول حسابرسی وجود دارد.

فرضیه هفتم

برای بررسی این فرضیه، از مدل رگرسیون خطی برای پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس از روی متغیر تعداد اعضای هیئت‌مدیره به روش پسر و براساس آماره‌ی والد استفاده شده است. پس از یک مرحله مشخص شد، مدل نهایی رگرسیون در سطح خطای پنج درصد معنادار بوده ($p=0/013$)، ضریب تعیین کاکس و اسنل برای ارزیابی

دقت معادله رگرسیونی در مدل نهایی ۳/۲ درصد است. از آن جاکه در مدل نهایی و در سطح خطای پنج درصد ضریب ثابت مدل ضرورت دارد ($p\text{-value}=0/071$)، مدل را با عرض از مبدأ انجام می‌دهیم. در پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس از روی متغیرهای مهم و ضروری مدل نهایی رگرسیون مشخص می‌شود، این مدل در ۶۳/۱ درصد موارد منجر به پیش‌بینی منطبق بر واقعیت است. در مدل نهایی در سطح خطای پنج درصد، گزارش حسابرس به متغیر تعداد اعضای هیئت‌مدیره وابسته است. مدل نهایی برای پیش‌بینی احتمال مقبولیت گزارش حسابرس به صورت زیر است:

$$p = \frac{1}{1 + (e^{-4/856}) \cdot (e^{1/69})^{NUM}}$$

فرضیه هشتم

برای بررسی این فرضیه، از مدل رگرسیون خطی لجیستیک دودویی برای پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس از روی متغیرهای تغییر در اعضای هیئت‌مدیره و تغییر در نوع حسابرس سال جاری نسبت به سال قبل به روش پسر و براساس آماره‌ی والد استفاده شده است. پس از دو مرحله مشخص شد، مدل نهایی رگرسیون در سطح خطای پنج درصد معنادار بوده ($p < 0/001$)، ضریب تعیین کاکس و اسنل برای ارزیابی دقت معادله رگرسیونی در مدل نهایی ۷/۹ درصد است. از آن جاکه در مدل نهایی و در سطح خطای پنج درصد ضریب ثابت مدل ضرورت ندارد ($p\text{-value}=0/334$)، عرض از مبدأ در مدل ضرورت نداشته، مدل را بدون عرض از مبدأ انجام می‌دهیم. در پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس از روی متغیرهای مهم و ضروری مدل نهایی رگرسیون مشخص می‌شود، این مدل در ۶۱ درصد موارد منجر به پیش‌بینی منطبق بر واقعیت است. در مدل نهایی در سطح خطای پنج درصد، گزارش حسابرس به متغیرهای تغییر در اعضای هیئت‌مدیره و تغییر در نوع حسابرس سال جاری نسبت به سال قبل وابسته است. مدل نهایی برای پیش‌بینی احتمال مقبولیت گزارش حسابرس به صورت زیر است:

$$p = \frac{1}{1 + (e^{-1/693})^{I(AUDIT-CH(1)=1)} \cdot (e^{1/693})^{I(BOARD-CH(1)=1)}}$$

که در آن:

$$I_{(Audit-CH(1)=1)} = \begin{cases} 1 & ; \text{ Audit - CH (1) = 1} \\ 0 & ; \text{ در غیراین صورت} \end{cases}$$

و

$$I_{(Board-CH(1)=1)} = \begin{cases} 1 & ; \text{ Board - CH (1) = 1} \\ 0 & ; \text{ در غیراین صورت} \end{cases}$$

بحث و نتیجه گیری

در پیش‌بینی احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس از روی متغیرهای مهم و ضروری مدل نهایی رگرسیون مشخص می‌شود، برای داده‌های این ۱۸۷ شرکت، به‌طور کلی در ۶۷/۴ درصد موارد، پیش‌بینی منطبق بر واقعیت داشته که این امر حاکی از اعتبار مناسب مدل رگرسیون دارد. براساس مدل رگرسیون نهایی که به روش پسر و براساس آماره‌ی والد حاصل شده است، تنها متغیرهای افزایش در «تعداد اعضای هیئت‌مدیره» ($p\text{-value} < 0.001$)، «تغییر در حسابرس سال جاری نسبت به سال گذشته» ($p\text{-value} = 0.055$)، «نسبت مالکانه» ($p\text{-value} = 0.053$)، افزایش در «نرخ بازده دارایی‌ها» ($p\text{-value} = 0.007$)، افزایش در «نسبت ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام» ($p\text{-value} = 0.005$) و تغییر در اعضای هیئت‌مدیره سال جاری نسبت به سال قبل ($p\text{-value} = 0.037$) رابطه‌ی مثبت و معناداری با صدور گزارش مقبول حسابرسان مستقل دارند. براین اساس، احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس (p) با مدل زیر پیش‌بینی می‌شود:

$$P = \frac{1}{1 + (e^{0.334})^{NUM} \cdot (e^{-0.008})^{I(A-CH=1)} \cdot (e^{-1.931})^{ER} \cdot (e^{-0.142})^{ROA} \cdot (e^{-0.13})^{PMBV} \cdot (e^{0.006})^{I(B-CH=1)}}$$

که در آن:

$$I_{(Audit-CH(1)=1)} = \begin{cases} 1 & ; \text{ Audit - CH (1) = 1} \\ 0 & ; \text{ در غیراین صورت} \end{cases}$$

و

$$I_{(\text{Board-CH}(1)=1)} = \begin{cases} 1 & ; \text{ Board-CH}(1) = 1 \\ 0 & ; \text{ در غیر این صورت} \end{cases}$$

برای مثال، چنانچه در شرکتی $\text{NUM}=5$ ، $\text{Audit-CH}=1$ ، $\text{ER}=0/3$ ، $\text{ROA}=0/1$ ، $\text{PBV}=2$ و $\text{Board-CH}=0$ داشته باشد، می‌توانیم احتمال مقبول بودن گزارش حسابرس مستقل را به روش زیر پیش‌بینی کنیم:

$$P = \frac{1}{1 + e^{(0.396 \times 5) - (0.788 \times 1) - (1.932 \times 0.3) - (5.142 \times 0.1) - (0.23 \times 2) + (0.786 \times 0)}} = 0.6$$

بنابراین احتمال ارائه گزارش مقبول حسابرس ۶۰٪ است.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده

به منظور استفاده هرچه بیشتر از نتایج پژوهش و نیز کمک به روشن شدن تأثیر خصوصیات هیئت‌مدیره بر گزارش حسابرسان مستقل در آینده می‌توان به موضوع‌های زیر توجه بیشتری کرد:

۱. این پژوهش را می‌توان در مورد تنوع جنسیت و حضور خانم‌ها در هیئت‌مدیره و تأثیر آنها بر نوع گزارش حسابرسان مستقل بررسی کرد؛
۲. مطالعه‌ی پرداخت یا عدم‌پرداخت سود توسط هیئت‌مدیره و تأثیر آن بر نوع گزارش حسابرسان مستقل؛
۳. بررسی تأثیر توانایی حرفه‌ای و یا تجربه افراد هیئت‌مدیره (در زمینه‌هایی به جز ابعاد مالی) بر نوع گزارش حسابرسان مستقل؛
۴. تکرار این پژوهش با در نظر گرفتن تأثیر مسائل سیاسی و انتخابات بر نوع گزارش حسابرسان مستقل.

منابع

۱. احمدپور احمد، کاشانی‌پور محمد. بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی و کیفیت حسابرسی بر هزینه تأمین مالی از طریق بدهی (استقراض). بررسی‌های حسابداری و حسابرسی ۱۳۸۹؛ ۱۷(۶۲): ۱۷-۳۲.
۲. حساس‌یگانه یحیی، باغومیان رافیک. نقش هیئت‌مدیره در حاکمیت شرکتی. نشریه حسابداری ۱۳۸۵؛ ۱۷۳: ۳۰-۳۳.

۳. حساس یگانه، یحیی، معیری مرتضی. حاکمیت شرکتی، حسابرسی و کمیته حسابرسی. نشریه حسابداری ۱۳۸۷؛ ۲۰۰: ۵۷-۶۶.
۴. قائمی محمدحسین، شهریاری مهدی. حاکمیت شرکتی و عملکرد شرکت‌ها. پیشرفت‌های حسابداری ۱۳۸۸؛ (۱): ۱۱۳-۱۲۸.
۵. سلمن جیل، آریس سلمن. نقش سرمایه‌گذاران نهادی در حاکمیت شرکت‌های سهامی. ترجمه حساس یگانه و پوریانسب امیر، ماهنامه حسابداری ۱۳۸۴؛ ۱۹(۴): ۶۵-۲۵.
۶. فخاری حسین، یوسفعلی تبار، نصیبه. بررسی رابطه سیاست تقسیم سود و حاکمیت شرکتی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی ۱۳۸۹؛ ۱۷(۶۲): ۸۴-۶۹.
۷. مشایخ شهناز، اسماعیلی مریم. کیفیت سود و برخی از جنبه‌های اصول راهبردی در شرکت‌های بورس. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی ۱۳۸۵؛ ۴۵: ۲۵-۴۴.
۸. نمازی محمد. تأثیر ساختار مالکیت بر عملکرد شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی ۱۳۸۷؛ ۱۵(۵۳): ۸۳-۱۰۰.
۹. نوروش ایرج، کرمی غلامرضا. بررسی رابطه سازوکارهای نظام حاکمیت شرکت و هزینه نمایندگی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه پژوهش‌های حسابداری ۱۳۸۸؛ ۵۵: ۴-۲۶.
10. Agrawal A., Knoeber C. R. Firm Performance and Mechanisms to Control Agency Problems between Managers and Shareholders. *Journal of Financial and Quantitative Analysis* 1996; 31(3): 377-397.
11. Bartov E., Gul F. A., Tsui J. S. L. Discretionary-accruals Models and Audit Qualifications. *Journal of Accounting and Economics* 2000; 30: 421-452.
12. Cadbury A. Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance. *International Journal of Management Reviews*; 2002; 4(4): 335-352.
13. Hanoku Bathula. Board Characteristics and Firm Performance: Evidence from New Zealand; *Journal of management* 2008; 20:172-186.
14. Jorge Farinha, Luis Filipe Viana. Board Structure and Modified audit opinions'. *International Journal of Auditing* 2006; 13(3): 237-258.
15. Rosenstein S., Wyatt J. Outside Directors, Board Independence and stakeholders Wealth. *Journal of Financial Economics* 1990; 26: 91-175.
16. Yermack D. Higher Market Valuation for Firms with a Small Board of Directors. *Journal of Financial Economics* 1996; 40: 79-101.